

**Kemahiran Rasm Mushaf 'Uthmani Guru J-QAF
Negeri Terengganu**

DAUD ISMAIL
ASYRAF AB RAHMAN
MUHAMAD SAFIHH LOLA

Abstrak

Kemahiran rasm Mushaf 'Uthmani merupakan satu kewajipan dan perlu dipelajari oleh setiap muslim. Penguasaan rasm Mushaf 'Uthmani akan memantapkan lagi pembacaan al-Quran serta dapat menambahkan keyakinan terhadap isi kandungan yang diwahyukan. Makalah ini bertujuan untuk menganalisis tahap kemahiran rasm Mushaf 'Uthmani guru j-QAF di sekolah rendah kebangsaan di negeri Terengganu. Reka bentuk kajian berdasarkan kepada pendekatan secara kualitatif melibatkan analisis dokumen, temu bual, pemerhatian, serta uji baca. Pendekatan kuantitatif pula melibatkan pengumpulan data daripada tinjauan ke atas 427 orang guru guru j-QAF pengambilan tahun 2006–2007 daripada 210 buah sekolah. Pemboleh ubah yang terlibat dalam kajian ini ialah umur, jantina, tahap pendidikan, bidang pengajian dan minat. Dapatan kajian menunjukkan tahap kemahiran guru guru j-QAF dalam rasm mushaf Uthmani adalah tinggi. Pemboleh ubah umur dan minat dengan pengajaran program guru j-QAF merupakan faktor penyumbang yang signifikan dengan tahap kemahiran rasm Mushaf 'Uthmani guru tersebut.

Kata kunci: *al-Quran, rasm Mushaf 'Uthmani, guru j-QAF.*

Abstract

Mastery skills in rasm Mushaf 'Uthmani is an obligation and need to be learned and practiced by every Muslim. The mastery of rasm Mushaf 'Uthmani will strengthen one's skill in the Quran recitation as well as enhance his confidence and belief in the contents of the revealed text. This paper aims to analyze skill level of rasm Mushaf 'Uthmani amongst j-QAF teachers at the primary schools in the state of Terengganu. The research design is based on the qualitative approach involving document analysis, interviews, observation and reading test. Quantitative approach involves the collection of data from the survey involving 427 guru j-QAF teachers of 2006–2007 intakes from 210

schools. The variables considered in this study were age, gender, education level, field of study and interest. The finding of the study shows that the level of mastery skills in rasm Mushaf 'Uthmani amongst guru j-QAF teachers is high. The variable of age and interest in j-QAF learning program becomes contributing factor that is significant with respondents' skill in rasm Mushaf 'Uthmani amongst guru j-QAF teachers.

Keywords: *al-Quran, rasm Mushaf 'Uthmani, guru j-QAF program*

Pengenalan

Setiap individu muslim baik dalam apapun bidang pengajian perlu memiliki kemahiran membaca al-Quran. Ini adalah kerana setiap bacaan atau sebutan ayat al-Quran yang betul merupakan sebahagian daripada penentu sah solat seseorang atau ibadat yang lain. Penentu kemahiran membaca al-Quran turut berkait rapat dengan peringkat seseorang itu mula mengaji al-Quran atau didedahkan dengan pembacaannya. Mereka yang belajar membaca al-Quran semenjak seawal usia didapati akan bertambah mahir pembacaan al-Quran setelah meningkat umur dewasa manakala golongan yang tidak mendapat pendedahan seawal usia terhadap pembacaan al-Quran didapati lemah dalam aspek pembacaan tersebut. Kajian ke atas mahasiswa Universiti Teknologi Mara (UiTM) pengambilan November 2000 dan April 2001 menunjukkan terdapat sebahagian besar daripada mereka yang tidak lancar membaca al-Quran (Unit Kemajuan Islam UiTM, 2002). Daripada 376 mahasiswa yang dipilih sebagai sampel kajian, hanya 79 orang (21 peratus) sahaja yang melepasi tahap pembacaan lancar, berbanding 271 orang (72 peratus) pada tahap sederhana. Faktor utama yang dikenal pasti sebagai penyebab berlakunya hal sedemikian ialah peringkat mula belajar al-Quran. Kajian mendapati mahasiswa yang mula belajar membaca al-Quran di peringkat sekolah rendah dapat membaca al-Quran dengan lancar, manakala mahasiswa yang mula mendapat pendedahan pembacaan al-Quran di peringkat sekolah menengah pula kurang mampu membaca al-Quran dengan lancar.

Kajian terhadap kemahiran membaca al-Quran dalam kalangan pelajar di beberapa buah Sekolah Menengah Negeri Perak turut mendapati banyak dalam kalangan murid yang tidak mempunyai kemahiran bacaan al-Quran yang sepatutnya. Mereka bukan sahaja tidak boleh membaca al-Quran dengan lancar dan memahami hukum-hukum tajwid, malah turut lemah dalam menyebut *makhraj* huruf dengan betul. Minat menghafaz atau memahami, lebih-lebih lagi menggali isi kandungan al-Quran pula berada pada tahap yang sangat tidak memuaskan. Dari segi keupayaan membaca, 34.5 peratus pelajar dikenal pasti berada pada tahap lemah. Secara purata, pelajar-pelajar tersebut tidak mampu menyebut *makhraj* huruf, lemah mengenal tanda-tanda bacaan

dan hukum-hukum tajwid dengan baik. Dari segi keupayaan menghafaz pula, 50.0 peratus daripada kalangan responden kajian berkemampuan menghafaz satu hingga lima surah sahaja dan hanya 2.5 peratus daripada pelajar terbabit berkemampuan menghafaz Surah Yasin sahaja (Masnan Jemali, 2005).

Dalam konteks pembelajaran al-Quran di negeri Terengganu, Zulkifli dan Saidi (2007) mengulas isu yang sama melalui kajian bertajuk *Keupayaan Bacaan al-Quran di Kalangan Pelajar Tingkatan Empat di Beberapa Buah Sekolah Menengah Terpilih di Negeri Terengganu*. Kajian yang dijalankan mendapati masih banyak pelajar sekolah menengah yang tidak boleh membaca al-Quran dengan baik walaupun mereka melalui proses pengajaran dan pembelajarannya selama enam tahun di peringkat sekolah rendah. Sebanyak 192 orang, iaitu kira-kira 60.0 peratus daripada 320 orang murid yang dibuat kajian ialah buta al-Quran. Dapatan kajian turut menunjukkan, pencapaian subjek Pendidikan Islam (PI) khususnya keupayaan bacaan al-Quran dalam kalangan pelajar, baik di sekolah rendah mahupun sekolah menengah masih berada pada tahap yang belum memuaskan.

Beberapa senario yang berlaku menarik perhatian mantan Perdana Menteri Malaysia yang kelima, Yang Amat Berhormat Dato' Seri Abdullah bin Haji Ahmad Badawi untuk mewujudkan satu program pendidikan baharu di sekolah rendah kebangsaan. Idea ini dinyatakan secara khusus oleh beliau sendiri semasa lawatan ke Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) pada 30 Disember 2003. Ekoran daripada itu, KPM mengadakan beberapa siri seminar pada peringkat kebangsaan bagi membincang perkara tersebut untuk mendapatkan reaksi dan pandangan masyarakat, khususnya daripada para tokoh cendekiawan dan ilmuwan negara terhadap saranan tersebut. Natiyah daripada itu, program yang dikenali sebagai j-QAF digubal setelah dibuat pengamatan dengan mengambil kira pandangan dan persetujuan daripada semua pihak. Pelaksanaannya dipertanggungjawabkan kepada Jabatan Pendidikan Islam dan Moral (JAPIM), Kementerian Pelajaran Malaysia (KPM 2007). J-QAF ialah huruf-huruf yang diringkaskan daripada empat bidang ilmu, iaitu huruf (j) mewakili Jawi, huruf (Q) mewakili al-Quran, huruf (A) mewakili Arab dan huruf (F) mewakili Fardu Ain.

Program j-QAF yang dimaksudkan ialah suatu usaha memperkasa Pendidikan Islam (PI) dengan memberi penekanan khusus kepada pengajaran bidang Jawi, al-Quran, Bahasa Arab dan Fardu Ain. Pendekatan ini dianggap dapat memberikan impak lebih besar kepada hasrat menghayati PI yang sedia ada, merangkumi bidang Tilawah, Akidah, Ibadah, Sirah Nabawi dan Jawi dalam kehidupan harian. Pelaksanaannya menggunakan peruntukan jadual waktu PI yang sedia ada dengan berpandukan kurikulum dan kokurikulum yang digubal khusus. Program j-QAF juga mempunyai model tersendiri. Model itu merangkumi Model Kelas Pemulihan Jawi, Model Enam Bulan Khatam al-

Quran, Model Tasmik Khatam al-Quran, Model Peluasan Pelaksanaan Bahasa Arab Komunikasi dan Model Bestari Solat (KPM, 2007).

Pelaksanaan j-QAF merupakan satu langkah mengintegrasikan subjek agama dengan subjek teras yang lain seperti yang dikehendaki semua pihak. Dengan itu, sekali gus dapat mengikis anggapan masyarakat yang mendakwa kerajaan melaksanakan pendidikan sekular dalam sistem persekolahannya (Milenia Muslim, 2006). Namun begitu, terdapat beberapa persoalan yang timbul, adakah pelaksanaan program j-QAF mengambil kira pemilihan guru berkualiti sebagai tenaga pengajar? Sejauh mana pula tahap kefahaman guru-guru j-QAF terhadap ilmu al-Quran itu sendiri, khususnya aspek *rasm* dan *dabt Mushaf 'Uthmani*? Adakah wujud hubungan yang signifikan antara ciri profil demografi dengan tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF Negeri Terengganu? Sehubungan itu, makalah ini bertujuan menilai tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF negeri Terengganu. Secara khususnya, perbincangan tertumpu kepada aspek berikut iaitu:

- (i) Memperihalkan profil sosiodemografi guru j-QAF negeri Terengganu.
- (ii) Mengenal pasti tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF negeri Terengganu.
- (iii) Mengenal pasti perkaitan yang signifikan antara ciri profil dengan tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF negeri Terengganu.

Metodologi Kajian

Data untuk makalah ini asalnya diambil daripada satu kajian yang dijalankan bagi mengukur tahap kemahiran *rasm* dan *dabt Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF negeri Terengganu yang dijalankan pada tahun 2007 dan 2008. Kajian ini menggunakan reka bentuk *mixed method* sebagai alat untuk menganalisis data. Reka bentuk *mixed method* ialah satu reka bentuk yang menggunakan kombinasi dua reka bentuk asas, iaitu kuantitatif dan kualitatif. Responden untuk kajian kuantitatif adalah sebanyak 256 orang yang dipilih daripada populasi guru j-QAF negeri Terengganu berjumlah 427 orang. Jumlah tersebut merupakan 60 peratus daripada populasi guru j-QAF yang dilantik dan berkhidmat di negeri Terengganu. Data kuantitatif dikumpulkan melalui temu bual bersemuka menggunakan soal selidik, sementara data kualitatif dikumpulkan melalui temu bual mendalam, pemerhatian, serta uji baca ke atas responden.

Sebanyak 210 buah sekolah yang mempunyai jumlah murid sebanyak 63,653 orang dikenal pasti merupakan antara sekolah rendah kebangsaan yang terlibat dengan program j-QAF di negeri Terengganu. Guru j-QAF yang diambil kira dalam kajian ini ialah terdiri daripada guru j-QAF yang dilantik

pada Julai 2006 dan 2007. Mereka ditugaskan berkhidmat di 157 buah Sekolah Rendah Kebangsaan di Terengganu dengan jumlah yang berbeza-beza. Data dianalisis secara deskriptif menggunakan perisian SPSS dengan mengambil kira aspek jumlah dan peratusan. Data kualitatif pula dianalisis berasaskan tema yang menonjol. Semasa temu bual, maklumat daripada informan dicatat dan tema-tema yang menonjol daripada catatan dianalisis.

Hasil Kajian dan Perbincangan

***Mushaf 'Uthmani* : Konsep dan Kepentingan**

Mushaf 'Uthmani ialah satu versi mushaf al-Quran yang disusun secara bersama oleh Khalifah Uthman bin Affan dan para sahabat RA (Abu Shahbah, 1987). Sehubungan itu, mana-mana mushaf al-Quran yang dibukukan mengikut kerangka *Mushaf 'Uthmani* ini dipanggil *Mushaf 'Uthmani*. Keaslian ayat-ayat al-Quran serta kemantapan tulisan dan tanda-tanda *Mushaf 'Uthmani* ini diakui secara ijmak oleh para sahabat RA yang ada pada zaman itu berjumlah sebanyak 12 ribu orang.

Hampir semua generasi *Tabii* dan imam muktabar yang terdiri daripada Shafie, Malik, Ahmad, Abu Hanifah, Abu Qasim al-Junayd dan lain-lain memperakui *Mushaf 'Uthmani* serta tidak membuat sebarang bantahan dan kritikan ke atas penggunaannya (al-Zaraqani, t.t). *Mushaf 'Uthmani* semenjak dibukukan dimartabatkan sebagai mushaf yang sesuai dan wajar diterima guna untuk umat Islam, serta dinobatkan sebagai mushaf induk untuk proses pembukuan dan pencetakan al-Quran hingga ke hari ini. Justeru, tokoh-tokoh *qira'ah* yang terkenal, seperti Hibat Allah al-Hariri, Ibn Ghalbun al-Halabi dan lain-lain, menjadikan ketepatan *qira'ah* dengan penulisan *Rasm Mushaf 'Uthmani* sebagai syarat *qira'ah* yang diakui kesahannya dan diterima guna (Nasr, 1994).

Profil Sociodemografi Guru j-QAF Negeri Terengganu

Pelaksanaan program j-QAF di beberapa buah sekolah rendah negeri Terengganu merupakan sebahagian daripada program Kementerian Pelajaran Malaysia yang menumpukan aspek Jawi, al-Quran, Bahasa Arab dan Fardu Ain kepada pelajar sekolah rendah. Dalam usaha menjayakan program j-QAF, peranan guru dilihat sebagai indikator terpenting di samping kurikulum, kokurikulum, model dan modul yang disediakan. Mereka ialah ejen utama dalam merealisasikan dasar pendidikan yang digubal.

Kegagalan mereka dalam menjalankan tugas menimbulkan banyak masalah kepada aktiviti pendidikan. Perkara ini kerana pada pandangan pelajar, gurulah satu-satunya orang yang boleh diikuti dan diterima secara

mutlak (Muhammad Sayf, 1980). Terdapat sebanyak 427 guru j-QAF di negeri Terengganu. Daripada jumlah keseluruhan guru j-QAF, sebanyak 256 orang dipilih sebagai responden kajian (Jadual 1).

Jadual 1

Taburan Jumlah Responden mengikut Daerah

Daerah	Bil Guru j-QAF	Responden
Kuala Terengganu	157	94
Marang	36	22
Dungun	55	33
Kemaman	64	38
Hulu Terengganu	26	16
Setiu	30	18
Besut	59	35
Jumlah	427	256

Daripada keseluruhan responden berjumlah 256 orang, 78 orang (30.5%) ialah responden lelaki, manakala selebihnya, iaitu 178 orang (69.5%) responden wanita. Mereka secara umumnya terdiri daripada pelbagai peringkat umur yang diklasifikasikan kepada empat kumpulan, iaitu 20–25, 26–30, 31–35 dan 36–40. Responden berusia dalam lingkungan 26–30 tahun didapati sebanyak 128 orang (50%), 31–35 tahun seramai 102 orang (39.8%), 20–25 tahun sebanyak 16 orang (6.3%) dan 36–40 tahun pula sebanyak sepuluh orang (3.9%). Pembahagian peringkat umur mengikut kumpulan jantina, didapati dalam kumpulan umur 20–25 tahun jumlah responden lelaki sebanyak lima orang (6.5%) dan responden wanita sebanyak 11 orang (6.1%). Pada kumpulan umur 26–30 tahun, responden lelaki mewakili 42 orang (53.8%) dan responden wanita pula 86 orang (48.4%). Kira-kira 27 orang (34.6%) responden lelaki dan 75 orang (42.1%) responden wanita dalam kumpulan umur 31–35 tahun. Sementara pada kumpulan umur 36–40 tahun, jumlah responden lelaki ialah empat orang (5.1%) dan responden wanita ialah enam orang (Jadual 2).

Jadual 2

Taburan Responden mengikut Peringkat Umur dan Jantina

Kumpulan Umur	Lelaki		Wanita		Jumlah	Peratus
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus		
20–25 Tahun	5	6.5	11	6.1	16	6.3
26–30 Tahun	42	53.8	86	48.4	128	50.0
31–35 Tahun	27	34.6	75	42.1	102	39.8
36–40 Tahun	4	5.1	6	3.4	10	3.9

(sambungan)

Kumpulan Umur	Lelaki		Wanita		Jumlah	Peratus
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus		
Jumlah	78	100.0	178	100.0	256	100.0

Analisis tahap pendidikan responden pula mendapati kesemuanya ialah lulusan pusat pengajian tinggi (IPT) di dalam dan luar negara. Berdasarkan Jadual 3 di bawah, sebahagian besar daripada mereka mempunyai ijazah sarjana muda (BA), iaitu sebanyak 243 orang (94.9%). Sembilan orang (3.5%) mempunyai ijazah sarjana (MA). Terdapat empat orang sahaja daripada mereka berkelulusan diploma. Lulusan sarjana muda daripada kalangan responden lelaki ialah sebanyak 75 orang (96.2%), sarjana sebanyak dua orang (2.5%) dan diploma hanya satu orang (1.3%). Bagi responden wanita pula, lulusan sarjana muda ialah sebanyak 168 orang (94.4%), sarjana sebanyak 7 orang (4.0%) dan diploma sebanyak tiga orang (1.6%). Hasil temu bual ke atas informan utama mendapati majoriti guru j-QAF ialah lulusan daripada pelbagai universiti di Timur Tengah seperti Universiti Azhar di Mesir, Universiti Islam Madinah di Arab Saudi dan lain-lain. Hasil pemerhatian yang dibuat turut menunjukkan sudah menjadi trend anak-anak negeri Kelantan dan Terengganu untuk memilih universiti di Timur Tengah bagi menyambung pengajian tinggi mereka khususnya dalam bidang pengajian agama. Galakan keluarga turut menjadi faktor pemilihan tersebut dibuat.

Jadual 3

Taburan Peratusan Responden Mengikut Tahap Pendidikan dan Janti

Tahap Pendidikan	Lelaki		Wanita	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Diploma	1	1.3	3	1.6
Sarjana Muda	75	96.2	168	94.4
Sarjana	2	2.5	7	4.0
Jumlah	78	100.0	178	100.0

Bidang Pengajian

Responden kajian terdiri daripada lulusan pelbagai bidang dalam pengajian Islam. Antaranya ialah 110 orang responden (43.0%) lulusan Syariah, 44 orang (17.2%) Bahasa Arab, 43 orang (16.8%) Usuluddin, 27 orang (10.5 %) al-Quran dan Sunnah, 13 orang (5.1%) Dakwah, 12 orang (4.7%) al-Quran dan Qira'at, enam orang (2.3%) Sejarah dan Tamadun Islam (Jadual 4). Sebanyak 32 orang responden lelaki (29.0%) dan 78 orang responden wanita (71.0%) lulusan Syariah.

Sejumlah 13 orang responden lelaki (29.6%) dan 31 orang responden wanita (70.5%) pula lulusan Bahasa Arab. 10 orang responden lelaki (23.3%) dan

33 orang responden wanita (77.0%) lulusan bidang Usuluddin, manakala 10 orang responden lelaki dan 17 orang responden wanita lulusan bidang al-Quran dan Sunnah. Bagi kategori bidang Dakwah pula, seorang lelaki dan 12 orang wanita berkelulusan bidang tersebut manakala 11 orang responden lelaki (92.7%) dan seorang wanita lulusan al-Quran dan Qiraat. Bilangan responden lelaki lulusan dalam bidang Sejarah dan Tamadun Islam pula ialah satu orang. Sementara bilangan responden wanita ulusan dalam bidang berkenaan pula ialah lima orang (Jadual 4).

Jadual 4

Taburan Peratusan Responden mengikut Bidang Pengajian dan Jantina

Bidang Pengajian	Lelaki		Wanita		Jumlah	Peratus
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus		
Quran dan Qiraat	11	91.7	1	8.3	12	100.0
Quran dan Sunah	10	37.0	17	63.0	27	100.0
Syariah	32	29.0	78	71.0	110	100.0
Usuluddin	10	23.1	33	76.9	43	100.0
Dakwah	1	7.7	12	92.3	13	100.0
Bahasa Arab	13	29.6	31	70.5	44	100.0
Sejarah dan Tamadun	1	19.7	5	83.3	6	100.0
Lain-lain	–	–	1	100.0	1	100.0
Jumlah	78	234.8	178	565.3	256	800.0

Minat

Analisis mendapati lebih separuh responden sangat berminat dengan pengajaran j-QAF, iaitu sebanyak 143 orang (55.9%). Mereka terdiri 52 lelaki (67.0%) dan 91 responden wanita (51.1%). Kelompok ini adalah tertinggi berbanding kelompok lain. Responden yang berminat pula sebanyak 22 lelaki (28.2%) dan 84 wanita (47.1%) merupakan kelompok kedua tertinggi manakala yang kurang berminat tidak banyak (Jadual 5).

Jadual 5

Taburan Peratusan Responden mengikut Tahap Minat dan Jantina

Tahap Minat	Lelaki		Wanita	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Tidak Berminat	3	3.8	1	0.6
Kurang Berminat	1	1.2	2	1.1
Berminat	22	28.3	84	47.1
Sangat Berminat	52	66.7	91	51.2

(sambungan)

Tahap Minat	Lelaki		Wanita	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Jumlah	78	100.0	178	100.0

Dari segi jantina, tiga orang daripada responden lelaki dan seorang responden wanita tidak berminat dengan pengajaran j-QAF. Sebahagian mereka memilih jawatan berkenaan atas faktor sukar untuk mendapat pekerjaan lain atau semata-mata kerana desakan keluarga. Temu bual yang mendalam dengan informan terlibat juga mendapati latar belakang pendidikan sebelum ini yang bukan berteraskan ilmu al-Quran turut menjadi faktor responden tidak berminat dengan program j-QAF selain rasa ragu-ragu untuk mengajar ilmu al-Quran.

Tahap Kemahiran Rasm Mushaf 'Uthmani

Tahap kemahiran dalam kajian yang dijalankan diukur berdasarkan enam indikator *rasm*, iaitu 1) indikator kalimah yang dibuang hurufnya (*hadhf*), 2) kalimah yang ditambah hurufnya (*ziyadah*), 3) kalimah yang ditukar hurufnya (*badl*), 4) dua kalimah yang dipisahkan (*fasl*), 5) dua kalimah yang digabungkan (*wasl*) dan 6) indikator lembaga hamzah (*hay'ah al-hamzah*). Contoh indikator berkenaan adalah seperti dalam senarai di bawah:

Kalimah yang dibuang hurufnya (<i>hadhf</i>)	مَلِكٍ
Kalimah yang ditambah hurufnya (<i>ziyadah</i>)	بِأَيِّدٍ
Kalimah yang ditukar hurufnya (<i>badl</i>)	أَلَزَبُوا
Dua kalimah yang dipisahkan (<i>fasl</i>)	إِنَّ مَا
Dua kalimah yang digabungkan (<i>wasl</i>)	فَأَيُّمَا
Lembaga hamzah (<i>hay'ah al-hamzah</i>)	ءَاعْجَمِي

Responden diminta untuk menjawab tahap kemahiran mereka berdasarkan indikator-indikator *rasm Mushaf 'Uthmani* di atas. Tingginya tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF Terengganu dapat dikenal pasti apabila indikator tahap kemahiran membaca dan menulis indikator tersebut tinggi. Pengukuran ini mengambil kira kaedah mengenali ilmu *rasm* sebagaimana disepakati oleh ulama al-Quran, antaranya Muhammad al-Sodik Qamhawi (tt). Selain itu, uji baca dan tulis juga dilakukan ke atas responden bagi mengukur tahap kemahiran mereka.

Kalimah Yang Dibuang Hurufnya (*Hadhf*)

Jadual 6 menunjukkan tahap membaca kalimah yang dibuang hurufnya (*hadhf*) dalam kalangan responden adalah berbeza. Dua orang responden (0.8%) didapati

menyatakan amat tidak mahir. Sembilan orang (3.5%) menyatakan tidak mahir. Responden yang menyatakan sederhana berjumlah 32 orang (12.5%), mahir 130 orang (50.8%) dan amat mahir 85 orang (33.2%). Dari aspek menulis pula, dua orang responden (0.8%) didapati menyatakan amat tidak mahir, 23 orang (9.0%) tidak mahir, 72 orang (28.1%) sederhana, 118 orang (46.1%) mahir dan 41 orang (16.0%) amat mahir menulis struktur kalimah al-Quran yang dibuang hurufnya. Hal ini menunjukkan tahap penguasaan kemahiran responden membaca kalimah al-Quran yang dibuang hurufnya (*hadhf*) adalah tinggi. Jumlahnya ialah 213 orang (83.2%) daripada keseluruhan responden berjumlah 256 orang. Penguasaan kemahiran responden menulis kalimah al-Quran yang dibuang hurufnya juga berada pada tahap tinggi iaitu 159 orang (62.1%) mengatasi jumlah tahap sederhana iaitu seramai 72 orang (28.1%) dan tahap rendah iaitu sebanyak 25 orang responden (9.8%) sahaja.

Jadual 6

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Membaca dan Menulis Kalimah yang dibuang Hurufnya (Hadhf)

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	2	0.8
Tidak Mahir	9	3.5	23	9.0
Sederhana	32	12.5	72	28.1
Mahir	130	50.8	118	46.1
Amat Mahir	83	32.4	41	16.0
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Jadual 7

Taburan Responden mengikut Kemahiran Membaca dan Menulis Kalimah yang Ditambah Hurufnya ((Ziyadah))

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	2	0.8
Tidak Mahir	8	3.1	23	9.0
Sederhana	26	10.2	72	28.1
Mahir	135	52.7	118	46.1
Amat Mahir	85	33.2	41	16.0
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Kalimah Yang Ditambah Hurufnya (*Ziyadah*)

Tahap amat tidak mahir dan tidak mahir membaca dan menulis kalimah yang ditambah hurufnya (*ziyadah*) adalah tidak banyak. Responden pada status sederhana membaca adalah sebanyak 26 orang (10.2%) dan sederhana menulis 72 orang (28.1%), mahir membaca 135 orang (52.7%) dan mahir menulis 118 orang (46.1%), amat mahir membaca 85 orang (33.2%) dan amat mahir menulis pula 41 orang. Ini menggambarkan tahap kemahiran responden membaca dan menulis kalimah yang ditambah hurufnya (*ziyadah*) adalah tinggi (Jadual 7).

Kalimah Yang Ditukar Hurufnya (*Badl*)

Bagi kemahiran membaca, dua orang (0.8%) dikenal pasti amat tidak mahir, tujuh orang (2.7%) tidak mahir, 17 orang (6.6%) sederhana, 130 orang (50.8%) mahir dan 100 orang (39.1%) amat mahir membaca kalimah yang ditukar hurufnya (*badl*). Dalam konteks menulis pula, seramai 189 (73.8%) responden berada dalam kategori mahir dan amat mahir menulis kalimah al-Quran yang ditukar hurufnya (Jadual 8).

Jadual 8

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Membaca dan Menulis Kalimah yang Ditukar Hurufnya (Badl)

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	2	0.8
Tidak Mahir	7	2.7	16	6.3
Sederhana	17	6.6	49	19.1
Mahir	130	50.8	136	53.1
Amat Mahir	100	39.1	53	20.7
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Jadual di atas menjelaskan kumpulan responden yang mahir dan amat mahir membaca kalimah yang ditukar hurufnya (*Badl*) dengan skor sebanyak 89.9 peratus. Dalam aspek kemahiran menulis pula, sebanyak 73.8 peratus daripada responden berada pada tahap mahir dan amat mahir. Ini bererti tahap penguasaan kemahiran *rasm* responden tentang kalimah yang ditukar hurufnya, sama ada membaca mahupun menulis adalah tinggi. Uji baca yang dijalankan terhadap responden terbabit turut menyokong dapatan ini.

Dua Kalimah Yang Dipisahkan (*Fasl*)

Bagi dua kalimah yang dipisahkan, dapatan kajian menunjukkan hanya dua orang (0.8%) responden yang amat tidak mahir membaca dan satu orang (0.4%) amat tidak mahir menulis struktur dua kalimah yang dipisahkan (*fasl*). Jumlah responden yang tidak mahir membaca kalimah berkenaan sebanyak enam orang (2.3%) dan tidak mahir menulis sebanyak 12 orang (4.7%). Responden yang termasuk dalam senarai kumpulan sederhana menguasai bacaan kalimah demikian ialah 23 orang (9.0%) dan tulisan ialah 64 orang (25.0%). Kelompok mahir membaca, iaitu 123 orang (48.0%) dan mahir menulis, iaitu 119 orang (46.5%) merupakan jumlah yang paling banyak bilangannya. Ini diikuti kelompok amat mahir membaca berjumlah 102 orang (39.8%) dan kelompok amat mahir menulis struktur kalimah berbentuk dua kalimah yang dipisahkan, yang berjumlah 60 orang (23.4%). Justeru, kemahiran responden membaca dan menulis kalimah berkenaan berada pada tahap tinggi, sebagaimana yang ditunjukkan pada Jadual 9. Dapatan ini turut dipengaruhi pendedahan aspek penulisan jawi dan Arab yang diterima dan dipelajari oleh responden di sekolah agama sebelum ini. Mereka yang mengikuti pengajian menengah di sekolah agama, selalunya sudah diberi pendedahan menulis kalimah Arab dan jawi yang secara langsung meningkatkan kemahiran mereka menulis dan membaca al-Quran dengan baik.

Jadual 9

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Membaca dan Menulis Dua Kalimah yang Dipisahkan (Fasl)

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	1	0.4
Tidak Mahir	6	2.3	12	4.7
Sederhana	23	9.0	64	25.0
Mahir	123	48.0	119	46.5
Amat Mahir	102	39.8	60	23.4
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Dua Kalimah Yang Digabungkan (*Wasl*)

Dalam konteks dua kalimah yang digabungkan (*wasl*) pula, analisis menunjukkan kemahiran membaca dan menulis kalimah berkenaan masing-masing menduduki tahap tinggi (Jadual 10).

Jadual 10

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Membaca dan Menulis Dua Kalimah yang Digabungkan (Wasl)

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	2	0.8
Tidak Mahir	6	2.3	12	4.7
Sederhana	19	7.4	47	18.4
Mahir	119	46.5	124	48.4
Amat Mahir	110	43.0	71	27.7
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Hal ini kerana skor tahap tinggi kemahiran membaca ialah 119 orang responden (46.5%) merupakan kumpulan mahir dan 110 orang responden (43.0%) merupakan kumpulan amat mahir membaca kalimah al-Quran berbentuk dua kalimah yang digabungkan. Kumpulan tahap sederhana tinggi bagi kemahiran menulis dan membaca merupakan tahap kedua tinggi, berbanding kemahiran tahap rendah. Skor kumpulan sederhana tinggi bagi kemahiran membaca ialah 19 orang responden (7.4%) dan kemahiran menulis 47 orang responden (18.4%). Kumpulan tahap kemahiran rendah pula, terdiri daripada dua orang responden yang amat tidak mahir membaca dan menulis, enam orang yang tidak mahir, lapan orang yang tidak mahir membaca dan 12 orang yang tidak mahir menulis.

Struktur *Hamzah*

Kajian mendapati kemahiran membaca dan menulis indikator struktur *hamzah* dalam kalangan responden adalah tinggi serta lebih menonjol. Tahap rendah diwakili oleh dua orang responden (0.8%) yang amat tidak mahir membaca dan hanya satu (0.4%) amat tidak mahir menulis struktur *hamzah*. Responden yang tidak mahir membaca berjumlah lapan orang (3.1%) dan yang tidak mahir menulis kalimah berkenaan berjumlah 18 orang (7.0%). Dalam kajian ini, kedua-dua tahap kemahiran di atas mewakili tahap rendah, manakala responden pada tahap sederhana membaca sebanyak 30 orang (11.7%) dan menulis sebanyak 66 (25.8%). Jumlah responden yang memperoleh skor tahap tinggi terdiri daripada kelompok mahir membaca berjumlah 126 (49.2%), menulis berjumlah 123 orang (48.0%), amat mahir membaca berjumlah 90 orang (35.2%) dan menulis berjumlah 48 orang, iaitu kira-kira sebanyak 18.8 peratus (Jadual 11). Berdasarkan hasil analisis daripada Jadual 11, indikator-indikator *rasm* seperti yang dijelaskan di atas, didapati kemahiran setiap satu daripada enam indikator *rasm*, iaitu indikator membaca dan menulis kalimah yang dibuang hurufnya (*hadhf*), kalimah yang ditambah hurufnya (*ziyadah*),

kalimah yang ditukar hurufnya (*badl*), dua kalimah yang dipisahkan (*fasl*), dua kalimah yang digabungkan (*wasl*) dan indikator kemahiran membaca dan menulis struktur *hamzah* menduduki paras tinggi (Jadual 12). Penemuan daripada proses penganalisan data juga menggambarkan penguasaan kemahiran membaca lebih menonjol daripada kemahiran menulis kalimah al-Quran dalam kalangan responden.

Jadual 11

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Membaca dan Menulis Struktur (Hamzah)

Tahap Kemahiran	Membaca		Menulis	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus
Amat Tidak Mahir	2	0.8	1	0.4
Tidak Mahir	8	3.1	18	7.0
Sederhana	30	11.7	66	25.8
Mahir	126	49.2	123	48.0
Amat Mahir	90	35.2	48	18.8
Jumlah	256	100.0	256	100.0

Jadual 12

Taburan Skor Indikator Rasm Mengikut Kumpulan Tahap

Indikator Rasm	Tahap Membaca			Tahap Menulis		
	Rendah	Sederhana	Tinggi	Rendah	Sederhana	Tinggi
Kalimah Yang Dibuang Hurufnya	4.3	12.2	83.2	9.8	28.1	62.1
Kalimah Yang Ditambah Hurufnya	3.9	10.2	85.9	9.0	25.8	74.2
Kalimah Yang Ditukar Hurufnya	3.5	6.6	93.4	7.1	19.1	73.8
Dua Kalimah Yang Dipisahkan	3.1	9.0	87.8	5.1	25.0	69.9
Digabungkan	3.1	7.4	89.5	5.5	18.4	76.1
Struktur <i>Hamzah</i>	3.9	11.7	84.4	7.4	25.8	66.8
Jumlah	21.8	56.1	524.2	43.9	142.2	422.9

Secara umumnya, dapatan menunjukkan bahawa majoriti responden kajian yang dipilih daripada guru j-QAF Sekolah Rendah Kebangsaan Negeri Terengganu bagi lantikan 2006 dan 2007 mempunyai kemahiran yang tinggi tentang *rasm Mushaf 'Uthmani*. Data analisis kemahiran *rasm* secara umum seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 13 di bawah mendapati sebanyak 193 orang (75.4%) daripada mereka memperoleh skor tahap tinggi (44–60), manakala sebanyak 59 orang (23.0%) pula memperoleh skor tahap sederhana (28–43). Terdapat hanya empat orang (1.6%) responden memperoleh skor tahap rendah (12–27).

Jadual 13

Taburan Responden mengikut Tahap Kemahiran Rasm Secara Umum

Skor Kemahiran Rasm	Jumlah	Peratus
Rendah	4	1.6
Sederhana	59	23.0
Tinggi	193	75.4
Jumlah	256	100.0

Perkaitan antara Profil Sosiodemografi dengan Tahap Kemahiran Rasm

Jadual 14 menunjukkan perkaitan secara signifikan antara ciri-ciri profil sosiodemografi responden dengan tahap kemahiran *rasm* mereka. Terdapat beberapa variabel demografi yang mempunyai hubungan signifikan dengan tahap kemahiran *rasm* guru j-QAF kawasan kajian. Berdasarkan Jadual 14, faktor umur dan minat daripada ciri-ciri profil yang dikaji merupakan dua variabel berpengaruh terhadap peningkatan kemahiran guru j-QAF Terengganu dalam bidang *rasm Mushaf 'Uthmani*. Sumbangan faktor-faktor lain dalam kajian ini pula dianggap tidak menonjol. Sebagai contoh, umur didapati mempunyai perkaitan yang signifikan dengan tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* responden pada paras satu peratus. Perkaitan dua variabel ini dengan nilai $r = -0.172$, $p < 0.006$ adalah negatif. Ini bererti tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF Terengganu yang berusia muda menjadi lebih tinggi. Hal ini berlaku kerana mereka mendapat pendidikan al-Quran secara formal menerusi Kurikulum Baru Sekolah Rendah (KBSR) dan Kurikulum Baru Sekolah Menengah (KBSM) berasaskan kurikulum bersepadu yang mula diperkenalkan pada tahun 1984. Guru j-QAF yang lebih berusia pula, iaitu dalam lingkungan umur 35-40 tahun telah menamatkan pengajian peringkat persekolahan lebih awal sebelum KBSR dan KBSM dilaksanakan.

Jadual 14

Analisis Korelasi antara Variabel Profil dengan Tahap Kemahiran

Pembolehubah	r	Nilai p
Umur	-0.172**	0.006
Pendidikan	+0.043	0.493
Bidang Pengajian	-0.092	0.140
Minat	+0.142*	0.023

Nota: * $r \geq 0.05$; ** $r \geq 0.01$

Bagi faktor minat pula, kajian mendapati satu variabel profil yang berkaitan secara signifikan dengan tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF

Terengganu dengan nilai $r \pm 0.142$, $p < 0.023$. Hubungan antara dua pemboleh ubah ini adalah positif dan signifikan pada paras lima peratus. Ini bermakna semakin tinggi minat responden dengan pengajaran j-QAF semakin tinggilah tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* mereka. Temu bual dengan responden secara mendalam turut menunjukkan bahawa hal sedemikian berlaku kerana minat menjadi pendorong utama pada peningkatan penguasaan kemahirannya. Mereka yang berminat dalam bidang berkenaan akan berusaha membina personaliti dan keyakinan supaya menjadi lebih berkualiti dalam penguasaan ilmu al-Quran ini.

Kesimpulan

Program j-QAF merupakan salah satu program yang berusaha menjadikan pelajar sekolah celik al-Quran serta mampu membacanya dengan baik. Namun begitu, guru yang berkualiti merupakan salah satu faktor penting dalam merealisasikan kejayaan program j-QAF ini. Makalah ini membincangkan tahap kemahiran *rasm Uthmani* guru j-QAF negeri Terengganu yang dipilih sebagai responden kajian. Dapatan kajian menunjukkan kemahiran dalam bidang *rasm Mushaf 'Uthmani* yang dicapai mereka secara keseluruhan adalah pada tahap tinggi dan boleh dibanggakan. Walaupun demikian, terdapat juga segelintir daripada populasi guru j-QAF Sekolah Rendah Kebangsaan di Terengganu dikenal pasti gagal menunjukkan pencapaian kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* pada paras yang dikehendaki. Hal ini mampu mengikis tanggapan dan kepercayaan ibu bapa terhadap kemampuan guru-guru j-QAF menyampaikan ilmu agama kepada anak-anak mereka. Faktor umur dan minat merupakan pemboleh ubah yang mempunyai hubungan yang signifikan dengan tahap kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* bagi guru terbabit. Oleh itu, dua pemboleh ubah ini dilihat sebagai faktor penyumbang terpenting kepada proses peningkatan tahap penguasaan kemahiran *rasm Mushaf 'Uthmani* guru j-QAF, khususnya di negeri Terengganu.

Rujukan

- Abu Shahbah, Muhammad Muhammad. (1987). *Al-Madkhal li dirasat al-qur'an al-karim*. Riyad: Dar al-Liwa'. Cet.3.
- al-'Alim, Muhammad Mahmud 'Abd. (t. th.). *Ahkam al-tajwad wa fada'il al-quran*. Qahirah: Sharikah al-Sharli. Cet. 6.
- al-Din, Muhammad Sayf. (1980). *Al-nazariyyah al-tarbawiyah wa 'usuluha al-falsafiyah wa al-nafsiyyah*. Qahirah: Maktabah al-Anglo al-Misriyyah.
- al-Fadli, 'Abd al-Hadi. (1985). *al-Qira'at qur'aniyyah*. Bayrut: Dar al-Qalam. Cet. 3.

- al-Qawi, Sabri 'Abd al-Ra'uf Muhammad 'Abd. (1997). *Athar al-qira'at fi'l-fiqh al-islami*.
- al-Qattan, Manna' Khalil. (1990). *Mabahith fi 'ulum al-Quran*. Qahirah: Maktabah Wahbah.
- al-Zaraqani, Muhammad 'Abd al-'Azim. (T.th.). *Manahil al-'irfan fi 'ulum al-quran*. Bayrut: Dar Ihya al-Turath al-'Arabi. Juz 1. Cet. 3.
- al-Zarkashi, Badr al-Din Muhammad 'Abd Allah. (T.th.). *Al-burhan fi 'ulum al-Quran*. Bayrut: Dar al-Ma'rifah. Jil. 1.
- Bahagian Kurikulum Pendidikan Islam dan Moral. (2007). *Buku panduan pelaksanaan model-model pengajaran dan pembelajaran dan kokurikulum Tahun 2*. Kuala Lumpur: Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Bahagian Kurikulum Pendidikan Islam dan Moral. (2007). *Buku panduan dasar, pelaksanaan dan pengurusan kurikulum dan kokurikulum program j-QAF*. Kuala Lumpur: Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Bahagian Pendidikan Guru. (2007). *J-QAF: Realiti pelaksanaan latihan perguruan berasaskan sekolah*. Kertas kerja konvensyen pendidikan. Kuala Lumpur: Kementerian Pelajaran.
- Dalia Ismail et al. (2006). J-QAF berjaya atasi kecaman. *Milenia Muslim*, 4 (44).
- Fahami isi al-qur'an elak pemikiran diseleweng. (2004, Februari 24). *Utusan Malaysia*.
- Hossam Tammam & Mohammed Sharif Bashir. (2006). *J-QAF boots Malaysian education*. Capaian daripada <http://www.islamonline.net/English>
- Ibrahim, Abu Shamah 'Abd al-Rahman bin Ismail. (T.th.). *Ibrah al-ma'animin hirz al-'amani fi'l-qira'at al-sab li'l-imam al-shatibi*. Qahirah: Maktabah wa Matba'ah Mustafa al-Bani al-Halabi wa 'Awladuh.
- Masnan Jemali. (2005). *Tahap penguasaan al-quran di kalangan pelajar sekolah menengah di Perak*. Prosiding wacana pendidikan islam siri ke-4. Bangi: Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohd Yakub @ Zulkifli bin Haji Mohd Yusoff & Saidi bin Mohd. (2007). Keupayaan bacaan al-qur'an di kalangan pelajar tingkatan empat di beberapa buah sekolah menengah terpilih di negeri Terengganu. *Jurnal al-Bayan*, 6, 53–85.
- Program j-QAF. (2007, April 25). Capaian daripada <http://www.japim.edu.my>
- Sidek Baba. (2006). Penguasaan Ilmu Pengetahuan. *Siri penerbitan pendekatan Islam Hadhari prinsip keempat*. Kuala Lumpur: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia
- Siti Fatimah Sudin & Nafisiah. (2005). Keperluan kursus kemahiran membaca al-Qur'an di IPT: Kajian di UiTM Shah Alam. *Jurnal CITU*, 1(2), 133–152.
- Unit Kemajuan Islam UiTM Shah Alam (2002).
- Uthman, Husni Sheykh. (1988). *Haq al-tilawah*. Urdun: Maktabah al-Manar. Cet. 8.

Zawawi Ismail et al. (2005). *Masalah pengajaran dan pembelajaran bahasa arab di Malaysia dalam pendidikan bahasa arab di malaysia: Cabaran dan inovasi*. Selangor: Minda Imtiyaz.

Daud Ismail
Fakulti Pengajian Islam Kontemporari
Universiti Sultan Zainal Abidin
Kuala Terengganu, Terengganu, MALAYSIA
daud@unisza.edu.my

Asyraf Ab Rahman
Fakulti Pembangunan Sosial
Universiti Malaysia Terengganu
Kuala Terengganu, Terengganu, MALAYSIA
asyraf@umt.edu.my

Muhamad Safih Lola
Fakulti Sains dan Teknologi
Universiti Malaysia Terengganu
Kuala Terengganu, Terengganu, MALAYSIA
sofihmd@umt.edu.my